

De Franse wetenschapper in moleculaire genetica Matthieu Ricard gooide, in het vooruitzicht van een schitterende carrière, het roer om en ging op zijn zesentwintigste naar India om in de leer te gaan bij Boeddhistische leermeesters. Uiteindelijk zou hij 60.000 uur mediteren en voedde hij zijn geest jaar in jaar uit met gedachten vol compassie en naastenliefde. Op 22 mei 2001 werd Ricard door een MRI scanner getrokken en het resultaat was verbluffend. Zijn brein toonde het hoogste aantal gammagolven ooit gemeten en het deel van de hersenen dat gelinkt wordt aan geluk bruiste van activiteit. Het deel dat te maken heeft met negatieve gedachten vertoonde vrijwel geen hersenfunctie. De kranten schreven met chocoladeletters dat de gelukkigste man op aarde gevonden was.

In de voorbijgegangene decennia is er een hele industrie ontstaan die ons de mogelijkheid biedt om in enigerlei mate te benaderen wat Ricard bereikt had. Ontelbare zelfhulpboeken, meditatiecursussen, Mindfulness-weekenden, Yogagroepen, ga maar door... zij die er tijd en geld voor hebben doen alles om het ware geluk te vinden en geef ze eens ongelijk. Wie wil niet zo'n mooi brein als dat van Mathieu Ricard?

Maar je kunt ook anders kijken naar die 60.000 uur mediteren van Ricard. Die 60.000 uur staat gelijk aan dertig arbeidsjaren die hij doorbracht in zijn eigen hoofd. Dertig jaar die hij zich nuttig had kunnen maken voor de mensheid. Waarin hij niets deed voor een ander, noch een vinger uitstak om de wereld te verbeteren. Ricard leefde voor Ricard. Is dat nou echt zo lovenswaardig?

Er zijn er die iets anders willen doen met de tijd die ze op deze aarde rondlopen. Er zijn er die er alles aan doen om te vermijden ooit op hun sterfbed te moeten concluderen dat hun leven eigenlijk niets heeft toegevoegd aan het welzijn van deze wereld en haar bewoners. Of spijt hebben omdat er meer in zat. Over mensen die niet – of niet meer – navelstaren, niet rusteloos op zoek zijn naar de deur naar het geluk, maar die doen wat moet gedaan, het verschil willen maken, gaat het vandaag. En nee, het voorafgaande voorbeeld van Ricard schud ik niet uit mijn mouw, maar is een samenvatting van de proloog van het nieuwe boek van Rutger Bregman, waaruit de tweede lezing van vandaag genomen is: het boek met de titel "Morele Ambitie."

Over Rutger Bregman: een talentvolle jonge man, een beetje last van een domineestoontje, draaft soms erg door en schroomt niet om anderen de maat te nemen. Zijn eerste boek, "De meeste mensen deugen" uit 2020, vond ik niet overtuigend. Het naast elkaar zetten van een reeks succesverhalen van deugende mensen leidt niet automatisch tot de conclusie dat de mensheid overwegend deugt. Evenzogoed zijn er duizenden pagina's te vullen met alle rotstreken en misdaden die mensen uithalen en kan toch niet gesteld worden dat we allemaal door en door verrot zijn. Dan liever de analyse van een collega op deze plek, Colet van der Ven in haar boek "Het kwaad en ik", die een veel evenwichtiger beeld geeft van het zwart en wit dat wij mensen in ons dragen en dat ons allemaal grijs maakt. Van diep antraciet tot het lichtst mogelijke grijs, maar toch grijs.

Maar dit nieuwe boek van Bregman overtuigt mij wel. Het is aanstekelijk in zijn enthousiasme, lift je humeur en geeft je werkelijk het gevoel dat je met enige inspanning het verschil kunt maken in deze wereld. Maar ook, dat velen nalaten dat te doen.

Bregman geeft als voorbeeld jonge, ambitieuze studenten vol met idealen die dan uiteindelijk bij bedrijven als McKinsey terechtkomen. Ze kiezen voor het geld in plaats van voor de idealen en komen in de adviesbranche of het bankwezen terecht, of worden advocaat op de Zuidas. Al deze jonge mensen gaan bedrijven helpen om tot winstmaximalisatie te komen ten koste van wat ook. En

zo kosten ze de maatschappij geld, in plaats van dat ze iets opleveren. Jonge ondernemers meten hun succes in dollars in plaats van in wijsheid, schoonheid en rechtvaardigheid. Studies wijzen uit dat een bedrijfsadvocaat zo'n 30.000 dollar maatschappelijke schade veroorzaakt en een zakenbankier meer dan een ton. Bregman stelt:

Er zijn mensen die simpelweg niets toevoegen met hun werk. Zij schrijven rapporten die niemand leest, of managen collega's die geen management nodig hebben. Internationaal onderzoek wijst uit dat ongeveer 8 procent van alle werknemers de eigen baan nutteloos vindt. Nog eens 17 procent betwijfelt of zijn baan iets toevoegt aan de samenleving.

Bregman noemt dit Bullshit Jobs en iedereen die wel eens in aanraking geweest is met de marketing-, consultancy-, bank- en juridische wereld en niet te vergeten de ambtenarij heeft wel eens mensen zien functioneren die wellicht het verschil maakten, maar helaas niet in positieve zin.

Als ik kijk op mijn eigen cv, moet ik met enige schaamte bekennen dat ook ik jaren heb gewerkt voor bedrijven waar het leuk werken was en het inkomen beduidend beter dan wat ik nu verdien, maar waar het bedrijf en ikzelf absoluut niet gemist zouden worden als we ermee ophielden. Dat begon, zo rond mijn vijfenvijftigste te knellen – inderdaad, erg laat – en ik heb er geen spijt van dat ik toen het roer heb omgegooid en hier terecht ben gekomen en sinds mijn vertrek van hier als docent probeer om jonge mensen te fascineren voor het inslaan van een zinvolle weg naar de toekomst. Want, zoals de Amerikaanse antropoloog Margaret Mead eens zei: *Een kleine groep van weldenkende, toegewijde burgers kan de wereld veranderen. Het is namelijk nooit anders gegaan.*

Wat Bregman in zijn boek probeert is om mensen die willen breken met de ledigheid van hun bestaan en waarvan de vruchten van hun hoofden en handen geen voldoening geven, een handreiking te doen, om te komen tot een zinvolle invulling van hun leven waardoor zij aan het einde daarvan kunnen zeggen: ik heb een verschil gemaakt. Hij heeft hiertoe een school opgericht: de School voor Morele Ambitie, gevestigd in het centrum van de bullshitjobs – de Zuidas.

Op wat die school te bieden heeft en hoe deze daaraan invulling geeft en wat wij daarmee te maken hebben, kom ik straks terug. Maar voor nu valt mij op dat wat Bregman nu in de markt zet, dezelfde drive heeft als dat waar het ons hier zondag aan zondag om te doen is. Elkaar inspireren om hier en overall het verschil te maken. Wij vinden die inspiratie in Het Grote Verhaal dat Bijbel genoemd wordt. En binnen de in West-Europa steeds kleiner wordende groep mensen die zich door de Bijbel laten voeden, is deze gemeenschap een niche, een cult. Dat is mijns inziens dat wat deze Ekklesia onverwispelbaar uniek maakt en dat is naar mijn mening de weg waarop moet worden verdergegaan om deze gemeenschap toekomstbestendig te doen zijn. Kort gezegd: cult tegenover consultancy.

De kracht van Huub Oosterhuis was dat hij zijn inspiratie steeds om wist te zetten in energie en morele ambitie en zo tot initiatieven kwam die anderen inspireerden om samen met hem morele ambitie te tonen: de Populier, de Balie, dit huis de Rode Hoed, de Nieuwe Liefde, het Messiaans Beraad. Dat kan door deze gemeenschap worden opgepakt als erfenis en aansporing om dezelfde morele ambitie handen en voeten te geven. Dat is iets anders dan week na week hier samen te komen om schoonheid en troost te consumeren en boos of teleurgesteld te zijn als het verhaal vanaf deze plek ons dat niet biedt of simpelweg niet bevalt. Mijn taak hier en dat van iedereen die hier mag staan is om mijzelf en jullie vanuit het Grote Verhaal te bemoedigen en aan te sporen te doen wat we kunnen om een bijdrage te leveren aan die Nieuwe Wereld.

Maar, werpt u wellicht tegen, kijk eens goed uit je ogen, je hebt het hier niet tegen ambitieuze jongeren, maar tegen een groep mensen waarvan de meerderheid de 70 is gepasseerd. Wij hebben onze carrière achter ons. Ik ben oud en moe. Laat mij met rust.

Nee, ik laat je zeker niet met rust. Maar ook verwacht ik niet dat je nu even snel allerlei maatschappelijke hemelbestormende initiatieven gaat ontwikkelen omdat Bregman of ik dat zeggen. Maar als de samenkomsten hier meer betekenen dan een rustmoment op de zondagmorgen, als dit uur een artistiek vormgegeven uitdrukking van hoop en bemoediging is op weg naar een betere wereld, dan moeten er toch wegen te vinden zijn waarop jij en ik, ongeacht onze leeftijd, een zinvolle bijdrage aan het bereiken van die nieuwe wereld kunnen leveren. En ik weet wel: de meeste van jullie dragen al iets bij aan die nieuwe wereld of hebben meer dan hun steentje bijgedragen. En je hoeft je niet vast te kleven aan de A12, of een waterkanon te weerstaan. In menige beweging is er een overschot aan branie en een tekort aan kunde. En wie voortdurend het leed van de wereld op zijn schouders draagt, zal uiteindelijk omvallen. Daar help je niemand mee. Ik moet hierbij denken aan het gedicht 'Roeping' van Gerard Reve. Het is als volgt:

*Zuster Immaculata die al vier en dertig jaar
verlamde oude mensen wast, in bed verschoont,
en eten voert,
zal nooit haar naam vermeld zien.
Maar elke ongewassen aap die met een bord: dat hij
vóór dit, of tegen dat is, het verkeer verspert,
ziet 's avonds reeds zijn smoel op de tee vee.
Toch goed dat er een God is.*

Bij het verbeteren van de wereld is er behoefte aan een waaier van disciplines en kennis. En in die zin kunnen wij, u en ik, een bijdrage leveren door jonge mensen van goede wil bij te staan in hun morele ambitie. Zij hebben de jeugdigheid en energie. Wij hier hebben de kennis en ervaring. Dat samen is een krachtige bijdrage om tot een betere wereld te komen.

Bregman stelt hiertoe in zijn boek een concrete mogelijkheid voor. Binnen zijn initiatief van de School voor Morele Ambitie probeert hij zogenaamde Cirkels te formeren. Als starter van een Moral Ambition Circle breng jij mensen uit jouw netwerk in beweging. *Jullie verdiepen je in wat morele ambitie betekent, aan welke problemen jullie het beste kunnen werken en in welke rollen jullie dit zo goed mogelijk kunnen doen*, schrijft hij op de website. Hoe geweldig zou het zijn als Ekklesia Amsterdam één of meerdere van die cirkels zou kunnen formeren, samengesteld uit leden van deze Ekklesia tezamen met jonge mensen die een weg proberen te vinden voor hun morele ambitie. Als ouderen gevoed worden door het enthousiasme en de ambitie van jongeren en jongeren gevoed worden met de kennis, ervaring en inspiratie van ouderen, dan vindt een kruisbestuiving plaats die heilzaam is voor alle betrokkenen. Dan wordt zo'n cirkel tot een Messiaans initiatief. Ik daag u uit! Misschien denkt u: kalm aan Bart-Jan, maar ik hoop op uw enthousiasme. En, met nog een citaat van Bregman: *Als je iets wil bereiken moet je niet je grote vijand aanvallen, maar je luie vriend*. Ik zal de laatste zijn om jullie lui te noemen, maar zeker waar is dat vrienden makkelijker te overtuigen zijn dan vijanden.

Tenslotte nog even terug naar Matthieu Ricard, die Boeddhistische monnik: hem werd gevraagd of hij zijn tijd niet beter hand kunnen besteden dan aan 60.000 uur mediteren. Ricard moest toegeven hier zelf ook mee geworsteld te hebben en er spijt van te hebben dat hij zijn compassie niet in praktijk had gebracht. Gelukkig is het is nooit te laat om moreel ambitieus te worden. Op zijn vierenvijftigste richtte Ricard een stichting op die humanitair werk doet in Tibet, Nepal en India. Sindsdien doneert hij alle inkomsten uit zijn boeken en lezingen aan deze organisatie. Gelijk overigens als Bregman dat doet met zijn inkomsten, door deze te doneren aan zijn School voor Morele Ambitie, en er zo naar streeft het verschil te maken.